

Pervivència del cognom Gascons al mas Ros de Sant Joan de Palamós

NARCÍS GASCONS I CLARIÓ
Enginyer i investigador. Universitat de Girona

Quaderns de la Selva, 23 (2011), 121-124

Resum: El cognom gentilici *Gascons* és endèmic de la plana de la Selva i de la vall d'Aro. La seva vinculació a immigracions dels segles XVI-XVII o bé anteriors és un tema encara obert. La recerca ha permès entroncar la nissaga de Vidreres amb la del mas Ros de Sant Joan de Palamós. S'estudia com el primer Gascons que entra per matrimoni en el mas Ros adquireix el cognom Gafarot de la seva esposa (darrer quart del s. XVII) i com els dos cognoms coexisteixen al llarg de cinc generacions fins que el fadrístern Martí Gascons surt del mas (mitjan s. XIX) i abandona completament el cognom Gafarot. Per a aquest treball l'autor s'ha valgut de la documentació trobada a la notaria de Palamós de l'Arxiu Històric de Girona.

Paraules clau: onomàstica, Vidreres, Gascons, Gafarot, Sant Joan de Palamós, gentilicis, genealogia.

Abstract: *The surname Gascons is endemic to the plain of La Selva and the Vall d'Aro. His entail to immigration from the XVI-XVII centuries or above is a theme still opened. The research has linked the family from Vidreres with the farmhouse named Ros in Sant Joan de Palamós. It has been studied how the first Gascons, who comes through marriage in Ros farmhouse, gets his wife's surname Gafarot (last quarter of the 17th century) and how the two surnames coexist over five generations until the younger son Martí Gascons leaves the house (mid 19th century) and completely abandons the surname Gafarot. For this work, the author was based on documents belonging to the notary of Palamós deposited in the Girona Historical Archive.*

Keywords: *onomastics, Vidreres, Gascons, Gafarot, Sant Joan de Palamós, gentilic, genealogy.*

Centre
d'Estudis
Selvatans

El cognom gentilici Gascons és endèmic de la plana de la Selva i de la vall d'Aro. La seva vinculació a immigracions dels segles XVI-XVII o bé anteriors és un tema encara obert. Per a resoldre'l caldria remuntar fins on fos possible (i, eventualment, relacionar) les línies genealògiques de les diverses famílies que avui encara el porten.¹

Els records familiars de l'autor remuntaven la línia paterna des de Vidreres al Pont Major de Girona passant per Sarrià de Ter.² Per tant, en aquest cas el cognom no estava directament relacionat amb les altres famílies Gascons de Vidreres, de les quals havien sortit alguns alcaldes.³ La pèrdua de documentació parroquial al Pont Major no permetia anar enrere en la línia de transmissió del cognom fins que la localització a l'arxiu parroquial de Campdorà d'una partida de baptisme⁴ indicà que la línia a través de Martí Gascons Sureda provenia de Mont-ras. Aquest Martí Gascons era un fill segon de Grau Gascons, hereu del mas Ros de Sant Joan (llavors Santa Eugènia) de Vila-romà. A partir d'aquesta filiació, el treball sobre els cognoms de Vila-romà de Pere Trijueque porta la línia d'ascendència fins a Grau Gascons i Gafarot, fill de Joan i d'Anna.⁵ Aquest Joan Gascons havia entrat al mas Ros com a pubill.

Com es comenta en aquell treball, els hereus del mas Ros mantingueren els dos cognoms; algunes vegades usant-los en la forma Gascons àlies Gafarot, però altres invertint l'ordre en què els citaven. Això ha donat lloc al fet que hi hagi descendents que portin el cognom Gafarot quan, per línia paterna, els correspondria portar el de Gascons.

Val a dir, però, que quan el fadrister Martí Gascons sortí del mas Ros abandonà el cognom Gafarot i transmeté només el seu propi. Cal entendre, doncs, que l'ús del cognom Gafarot anava vinculat a l'heretat del mas i que, com a mínim fins a aquella època, els hereus tenien clara la distinció entre aquest i el cognom corresponent a la successió masculina.

Els fons notariais de Palamós han permès trobar la documentació relativa a l'entrada de Joan Gascons al mas Ros. Reconstruint la seqüència documental trobem el testament que el 1713 féu Grau Gascons i Gafarot trobant-se en el seu mas allitat «d'una indisposició corporal, és a saber, d'una nafra feta en ma persona

1 El porten 260 persones a la província de Girona i 77 a la de Barcelona. *Instituto Nacional de Estadística. Distribución territorial de apellidos según el padrón de 2009*. <<http://www.ine.es/fapel/FAPEL.INICIO>> [Consulta: 30/08/2010]. El Diccionari Alcover-Moll (DCVB) el reporta a Cassà, Fornells, Llagostera, Sarrià i Barcelona.

2 Remigi Gascons i Aurich, forner procedent de Sarrià de Ter, s'establí a Vidreres en casar-se amb Cristina Torrent i Roig (Arxiu Diocesà de Girona. Arxiu Parroquial de Vidreres, Matrimonis, 28-9-1922). El seu pare fou Pere Gascons i Majó, nascut al Pont Major.

3 J. CIURÓ. «De 1900 fins avui: Senzilla memòria d'una alcaldia». *Butlletí Municipal de Vidreres*, 9 (1983), p. 20-22. I, també, l'alcalde Pere Gascons, de can Vives Dalt, el 1846 (*Llibre del comú de la vila de Vidreres*, 1846-1852).

4 Baptisme de Clara Gascons i Majó (ADG, Arxiu Parroquial de Campdorà, *Llibre de baptismes 1732-1858*, 05/05/1841). El seu pare Martí Gascons i Sureda, que s'havia casat a Montràs, provenia del mas Ros de Vila-romà.

5 Pere TRIJUEQUE i FONALLERAS. *La gent de Sant Joan (Vila-romà), 1562-1950*. Palamós: Ajuntament de Palamós - Museu de la Pesca, 2006, p. 146-148.

d'una escopetada me tirà dins ma casa un soldat de l'exèrcit de França».⁶ El ferit estava acompanyat de la seva muller, Maria Cebrià, embarassada del primer fill, i del seu pare Joan. La mare, Anna Gafarot, ja era morta i li havia transmès el mas.⁷

Pocs anys abans, el pare d'Anna, Grau Gafarot, propietari del mas, havia renunciat a l'usdefruit que s'havia reservat en heretar a la seva filla en ocasió del matrimoni d'aquesta.⁸ En els anys anteriors es pot trobar freqüentment el sogre, en tant que propietari, com a conseller de la Universitat o bé com a obrer encarregat del bací d'algun dels altars de la parròquia. Paulatinament, aquests càrrecs els anà ocupant el gendre.

Els capítols matrimonials entre Joan Gascons i Anna Gafarot (i el seu pare Grau Gafarot) s'han conservat plens de correccions i tatxes, com si l'escrivent hagués oblidat que es tractava que era un pubill qui entrava al mas, i no una núvia.⁹ En ells consta que el nuvi era fill de Joan Gascons, del mas Gascons de Llagostera, i de la seva segona muller Caterina. El dot de 200 lliures li fou compromès per Pere Gascons, germà per part de pare, que n'havia estat l'hereu. El pubill entrava al mas Gafarot a viure amb la dona i amb els sogres. Val a dir que part del dot serví per a retornar l'anterior que havia rebut Anna Gafarot del seu marit difunt, Jeroni Parals i Colom de la Riera, jove pagès procedent de Montràs amb qui també havien fet capítols.¹⁰ Curiosament, mentre que amb el primer marit el sogre concedia en els capítols una divisió de la masia per poder portar, si fos necessari, vides separades els dos matrimonis que l'habitaven, amb el segon marit no es feia aquesta previsió.

En els capítols del matrimoni Gascons Gafarot no hi ha cap indicació en el sentit que el marit hagi de prendre el cognom de la muller o perdre el seu. Per tant, és el costum o la força d'habitar el mas allò que fa que el cognom Gafarot perduri tant. També cal tenir en compte que aquest cognom, almenys a l'època, era força comú a Palamós, amb el mas Gafarot al poble veí de Sant Mateu de Vall-llobrega.¹¹

Quant a l'ascendència llagosterenca de Joan Gascons, a la notaria de Caldes-Llagostera es troba l'època de la seva legítima.¹² I també el testament del seu pare Joan¹³ en què encarregà al seu hereu Pere la dotació del germà menor quan hagués arribat als divuit anys. Aquest testament ja havia estat publicat parcialment

6 Arxiu Històric de Girona (AHG), Notaria de Palamós (NP), Notari Pere Prats, Llibre número 315, 17/01/1713. Cal tenir en compte el context bèl·lic i que Palamós era una plaça forta.

7 ADG, Arxiu Parroquial de Sant Joan de Vila-romà, *Llibre d'òbits 1695-1741*, 04/10/1711.

8 AHG, NP, Not. Pere Prats, *Manuale* núm. 305, 02/09/1706.

9 AHG, NP, Not. Pere Boy, llibre núm. 394, 07/02/1679.

10 AHG, NP, Not. Joan Roqueta, llibre núm. 271, 26/01/1676.

11 Pere TRIJUEQUE i FONALLERAS. *La gent de Sant Joan...*, p. 142.

12 AHG, Notaria de Caldes i Llagostera, Not. Jaume Axandri, llibre núm. 408, 05/02/1679.

13 AHG, Notaria de Caldes i Llagostera, Not. Jaume Axandri, llibre núm. 400, 07/03/1671.

per J. Cantó i A. Mascort.¹⁴ En una nota indiquen que existeix una referència a Ramon Gascons, propietari del mas del mateix nom de l'any 1382. En aquest cas no es podria vincular el cognom a les migracions franceses dels segles XVI i XVII. Tanmateix, validar aquesta hipòtesi comportaria explorar els registres notariais de Llagostera verificant la continuïtat en la propietat del mas Gascons.¹⁵ Finalment, caldria considerar també les indicacions documentals de l'inventari de l'Arxiu Diocesà de Girona¹⁶ d'un mas Ferrer de Gascons a Riudellots de la Creu (s. XIV-XVI) i d'un Pere de Gascons, prior d'Olives¹⁷ al segle XIII-XIV.

14 Josep CANTÓ; Antoni MASCORT. *Episodis de la història de Llagostera. Segles XVI-XVII*. Llagostera: Ajuntament, 2003, p. 89-91.

15 Val a dir que l'existència al costat del mas Gascons d'un altre mas Gasconell podria fer pensar en un paratge habitat per una nissaga extensa. D'altra banda, tots dos cognoms apareixen en el fogatge de 1553 i, probablement, en el de 1497 transcrits com a Gustans i Gustenell. Cf. J. IGLÉSIES. *El fogatge de 1553*, vol. II. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1981, p. 499 i també J. IGLÉSIES. *El fogatge de 1497*, vol. I. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1992, p. 308.

16 <http://www.arxiuadg.org/guia-del-arxiu.php?lleng=cat_> [Consulta: 19/07/2011].

17 Canònica a l'actual municipi de Vilademuls.

